

تأثیر مخرب احداث مجتمع پتروشیمی بر اکوسیستم دریاچه پریشان

طوبی امیرعضدی

استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۱۰/۲۱ تاریخ تصویب: ۱۳۸۹/۱۲/۱

چکیده

شهرستان کازرون در برگیرنده یکی از باارزش ترین و زیباترین منطقه طبیعی استان فارس می باشد. منطقه حفاظت شده پریشان که بخشی از آن در شرق کازرون قرار دارد، به ترتیب در بخش های کوهمره نودان و جره واقع شده است. دریاچه پریشان، فامور هم نامیده می شود. این نام از چشمه ای گرفته شده که منبع اصلی تأمین آب دریاچه است. جلوه های بهاری و پاییزی این دریاچه جذاب و دیدنی بود، مراتع و گلزارهای حاشیه دریاچه و پرندگان وحشی آن، گردشگاه طبیعی جالب توجهی را به وجود می آورد. این دریاچه در کنوانسیون رامسر به عنوان تالاب بین المللی ثبت گردیده است و در تقسیم بندی مناطق جزء منطقه حفاظت شده محسوب می گردد. اما متأسفانه در سال های اخیر دستخوش تغییرات ناخوشایندی شده است. در این مقاله شرح مختصری از مشخصات جانوری و گیاهی و چشم انداز کمیاب دریاچه پریشان قبل از آتش سوزی و بالاخره عوامل مؤثر در تخریب آن ارائه خواهد شد.

واژگان کلیدی: دریاچه پریشان، اکوسیستم، پتروشیمی، کنوانسیون رامسر

مقدمه

متأسفانه طبیعت کشور در خلال چند دهه گذشته به دلیل بی توجهی و بهره برداری های غیر اصولی سیر قهقرای طی کرده است. برای مقابله با این روند از دهه پنجاه تاکنون سازمان حفاظت زیست ایران، به دنبال شناسایی، تعیین حدود و اعمال مدیریت و کنترل بر باقیمانده های محیط طبیعی کشور بوده است. از رهگذر این تلاش در استان فارس بدلیل وسعت زیاد و تنوع اقلیمی مجموعه های با ارزش طبیعی تحت مدیریت و حفاظت سازمان مذکور قرار گرفته است که وسعت آن ها جمعاً بالغ بر یک میلیون و سیصد هزار

دریاچه پریشان با توجه به چشم اندازهای زیبای طبیعی و تنوع زیستی و تراکم گونه های مختلف پرندگان مهاجر و امکانات آموزشی و تفریحی، تسهیلات دسترسی و نیز ویژگی های چند جانبه این منطقه از تنوع زیادی برخوردار بوده که به عنوان آزمایشگاه های طبیعی می تواند مورد مطالعه متخصصین و دانش پژوهان رشته های علمی قرار گرفته و کانون تجمع اهالی و گردشگران محلی بومی و غیربومی و نیز خارجی جهت گذراندن اوقات فراغت و بازدید از مناطق بکر و طبیعی باشد. اما

این عناوین به ترتیب اهمیت امر مدیریت و کنترل و ارزش طبیعی، عبارتند از: (۱) پارک ملی، (۲) اثر طبیعی و ملی (۳) پناهگاه حیات وحش (۴) منطقه حفاظت شده (۵) منطقه شکار ممنوع. که دریاچه پریشان شامل منطقه حفاظت شده است.

هکتار است که در حدود ده درصد مساحت کل استان فارس را به خود اختصاص می دهد. این مجموعه های طبیعی بر حسب ویژگی های پوشش گیاهی، جانوری، وسعت و نادر بودن، تحت عناوین مختلفی طبقه بندی و مورد حفاظت قرار می گیرند،

شکل ۱- نمایی از دریاچه پریشان پیش از توسعه صنعتی و افزایش اثرات تخریبی

موقعیت جغرافیایی و زمین شناسی منطقه

بلندتر است و در پیرامون آن رخنمون های مرتفع از واحدهای سنگ چینه ای زاگرس دیده می شود که به سن کرتاسه پسین تا کواترنر است [۱]. از دیدگاه ساختاری و زمین شناسی دریاچه فامور در پهنه زاگرس چین خورده قرار گرفته است. حرکت های جوان گسل فعال کازرون و گسل های وابسته که در فاصله کمی از دریاچه قرار دارند، در شکل گیری فرونشست کازرون و لغزش سازند نامقاوم گچساران نقش داشته اند [۳].

دریاچه پریشان یا فامور، در ۱۵ کیلومتری جنوب خاوری شهرستان کازرون بین ۵۱ درجه و ۴۴ دقیقه و ۵۱ درجه و ۵۱ دقیقه طول شرقی و ۲۹ درجه و ۳۲ دقیقه و ۳۰ ثانیه عرض شمالی واقع شده است. آب دریاچه شیرین است و بخش بیشتر آن، آبراهه هایی است که از کوه فامور سرچشمه می گیرند و بخشی نیز از منابع زیر زمینی تأمین می شود. دریاچه پریشان با حدود ۴۳ کیلومتر مربع وسعت، در فرونشست کم ژرفایی تشکیل شده که از سطح دریا حدود ۸۲۰ متر

شکل ۲- نقشه راه های دسترسی به دریاچه پریشان، سازمان نقشه برداری کشور، ۱۳۸۷

علل تخریب

دچار آتش سوزی عمده شده است. نزدیک به ۳۰ هکتار از نزارهای اطراف دریاچه پریشان در یک سال گذشته بارها طعمه آتش شده است که نزدیک به ۲۰ هکتار آن در سال گذشته و بیش از هشت هکتار آن نیز در یک ماه و نیم گذشته آتش گرفته اند. در سرزمین خشک و کم آبی چون ایران چنین تالاب هایی نعمت محسوب می شوند و در صورتی آب این تالاب شیرین است که حدود ۴ هزار هکتار وسعت داشته باشد. نزارهای دور تالاب در برابر آلودگی هایی که از خشکی می آید مقاومت می کنند. یعنی انواع آلودگی ها مانند کودهای شیمیایی و یا سموم دفع نباتی را در جسم، تن، ریشه و ساقه خودشان جایی دهند. با حذف این نزارها، دریاچه پریشان آماج انواع آلاینده ها قرار می گیرد.

تالاب پریشان با تهدیدهایی مانند تغییر کاربری، شخم زدن زمین برای زراعت، شکار و صید غیر مجاز، تخریب حوزه های بالا دست، وارد شدن بقایای سموم و کود شیمیایی به آب دریاچه و غیره مواجه است. این دریاچه به جای موج آب های شیرین و مکان امن حیات وحش و پرندگان مهاجر، بستری برای تیغه سهمگین ماشین های راهسازی به بهانه نزدیک کردن عبور و مرور روستاییان پریشان در شهرستان کازرون شده است. با توجه به نیاز فراوان مجتمع های پتروشیمی به میزان قابل توجهی آب، احداث پتروشیمی در فاصله یک کیلومتری دریاچه، این تالاب پرارزش را با خطر جدی روبرو کرده است. این منطقه در ماه های اخیر مورد تجاوز ماشین های راهسازی قرار داشته و نزارهای اطراف آن نیز بارها

شکل ۳- نمایی از دریاچه پریشان پس از توسعه صنعتی و احداث مجتمع پتروشیمی

نتیجه گیری

با پیگیری و مراقبت صحیح از دریاچه پریشان، علاوه بر از بین نرفتن یک اکوسیستم زیبا و کم نظیر، سالانه هزاران گردشگر به منطقه رفته و باعث اشتغال و آبادی می شوند. کارشناسان محیط زیست پیش بینی می کنند که با توجه به احتمال شیوع بیماری های عفونی در منطقه حضور سازمان های مرتبط مثل سازمان محیط زیست ایران و وزارت بهداشت در منطقه ضروری به نظر می رسد. خشک شدن دریاچه پریشان کازرون و در نتیجه تلف شدن تمامی آبزیان و ایجاد گندآب در بستر این دریاچه باعث هجوم گونه های مختلف حشرات به این منطقه شده است. به گونه ای که تکثیر گونه های مختلف حشرات در منطقه به دلیل نبود آب و ایجاد گنداب و همچنین رها شدن جسد و لاشه آبزیان این دریاچه را در شرف

این منطقه در ماه های اخیر مورد تجاوز ماشین های راهسازی قرار داشته و نیزارهای اطراف آن نیز بارها دچار آتش سوزی عمدی شده است. نزدیک به ۳۰ هکتار از نیزارهای اطراف دریاچه پریشان در یک سال گذشته بارها طعمه آتش شده است که نزدیک به ۲۰ هکتار آن در سال گذشته و بینش از هشت هکتار آن نیز در یک ماه و نیم گذشته آتش گرفته اند. در سرزمین خشک و کم آبی چون ایران چنین تالاب هایی نعمت محسوب می شوند و در صورتی آب این تالاب شیرین است که حدود ۴ هزار هکتار وسعت داشته باشد. نیزارهای دور تالاب در برابر آلودگی هایی که از خشکی می آید مقاومت می کنند. یعنی انواع آلودگی ها مانند کودهای شیمیایی و یا سموم دفع نباتی را در جسم، تن، ریشه و ساقه خودشان جای می دهند. با حذف این نیزارها، دریاچه پریشان آماج انواع آلاینده ها قرار می گیرد.

دریاچه می شود و در زمانی که دریاچه دوباره وضع مطلوبی پیدا کند مشکلات تازه تری بوجود می آید و این کار تکثیر و تولید موجودات دریاچه را با مشکل مواجه خواهد کرد. بنابراین باید ورودی های آب دریاچه کنترل می شد و در حدی نگه داشته می شود که دریاچه به خشکی مطلق نرسد و نباید این قدر از آب برداشت می شد که باعث نابودی محیط زیست منطقه شود.

افزایش حشرات در منطقه می تواند باعث بروز بیماری شود. حشرات و مگس ها به دلیل اینکه از جایی به جای دیگر منتقل می شوند، می توانند ناقل آلودگی به انسان باشند و با نشستن بر مواد آلوده و سپس نیش زدن انسان و یا نشستن روی مواد غذایی روستاییان می توانند ناقل بیماری های خطرناک شوند که البته بهترین راه مبارزه همان رعایت اصول بهداشت فردی در منطقه است.

بنابراین با پیگیری و مراقبت صحیح از دریاچه پریشان، علاوه بر از بین رفتن یک اکوسیستم زیبا و کم نظیر، سالانه هزاران گردشگر به منطقه رفته و باعث اشتغال و آبادی می شوند.

فاجعه زیست محیطی تازه ای قرار داده است که حیات روستاییان حاشیه دریاچه را به طور جدی تهدید می کند. گسترش جمعیت زیاد حشرات در دریاچه پریشان در حالی اتفاق می افتد که جسد لاک پشت های مرده بر اثر بی آبی بوی نامطبوعی را در منطقه پراکنده است تا جایی که حشرات از گوشت لاک پشت های مرده تغذیه می کنند و لحظه به لحظه بر تعداد آن ها در منطقه افزوده می شود. با توجه به نرمی و سبکی خاک تالاب پریشان، با وزش بادی سبک و حتی نسیمی این خاک قابلیت بلند شدن و پراکنده شدن به مناطق اطراف را دارد و علاوه بر اینکه کشاورزی منطقه و صیفی جات کشاورزان را به مخاطره می اندازد و گرد افشانی گل ها در منطقه را دچار چالش می کند، سبب بروز پدیده گرد و غبار و ذرات معلق و آلودگی هوا در سطحی وسیع شود.

همچنین قبل از پاییز که فصل برداشت محصولات کشاورزی است به دلیل از بین رفتن حیات دریاچه، منطقه با چالش های آب و هوایی مواجه خواهد شد. چرا که دریاچه در فصل سرد و خشک پاییز کازرون میزان رطوبت و سرمای منطقه را کنترل می کرد ولی قطعاً مشکلاتی بوجود خواهد آمد و منطقه دیگر آن لایه حفاظتی خود را از دست می دهد.

ملموس ترین پیامد خشکی دریاچه علاوه بر گسترش حشرات و گنداب خاک و باتلاق بر هم خوردن چرخه اکوسیستم در این منطقه است و همین طور با پایین رفتن سطح آب چاه ها که به خودی خود نشان می دهد این چاه ها چقدر در نابودی دریاچه نقش داشته اند، می توان نتیجه گرفت که حیات در اطراف دریاچه پریشان به شدت در خطر است.

همچنین سمپاشی دریاچه کار عاقلانه ای نیست. این کار مشکلات بعدی را به دنبال دارد که باعث آلودگی

منابع

- ۱- آقابیاتی، س ع، (۱۳۸۳)، زمین شناسی ایران، انتشارات سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور، ۵۸۶ص.
- ۲- خسروتهرانی، خ، (۱۳۶۷)، کلیاتی درباره چینه شناسی و مقاطع تیپ تکیلات، انتشارات سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور، ۳۷۶ص.
- ۳- خورشید دوست، م، (۱۳۸۲)، آموزش محیط زیست، انتشارات سمت، ۱۹۸ص.
- ۴- درویش زاده، ع، (۱۳۸۰)، زمین شناسی ایران، انتشارات امیرکبیر، ۹۰۱ص.
- ۵- دهقانیان، س، (۱۳۷۷)، اقتصاد محیط زیست، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد، ۲۰۶ص.
- ۶- شهرابی، م، (۱۳۷۳)، دریاها و دریاچه های ایران، انتشارات سازمان زمین شناسی کشور، ۳۱۴ص.
- ۷- مطیعی، ه، (۱۳۷۲)، زمین شناسی، انتشارات صنوبر، ۲۶۵ص.